

EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS

ANTRASIS SKYRIUS

NUTARIMAS DĖL

Elijaus GIEDRIKO
pareiškimo Nr. 51392/07
prieš Lietuvą

PRIIMTINUMO

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), 2010 m. gruodžio 14 d. posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

Pirmininkės Françoise Tulkens,
teisėjų Danutės Jočienės,
Dragoljub Popović,
András Sajó,
Nona Tsotsoria,
Kristina Pardalos,
Guido Raimondi,

ir *skyriaus kanclerio* Stanley Naismith,

atsižvelgdamas į minėtą pareiškimą, pateiktą 2007 m. lapkričio 14 d.,
atsižvelgdamas į Vyriausybės atsakovės pateiktą poziciją ir į pareiškėjo kaip atsakymą pateiktą
nuomonę,
po svarstymo nusprendė:

FAKTAI

Pareiškėjas yra Lietuvos Respublikos pilietis Elijus Giedrikas, gimęs 1971 m., gyvenantis Panevėžyje. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (toliau – Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

A. Bylos aplinkybės

Šalių pateikti bylos faktai gali būti apibendrinti kaip išdėstyta toliau.

1. Baudžiamasis procesas

1999 m. liepos 20 d. prokuroras iškėlė baudžiamąją bylą dėl įkaitų paėmimo Lietuvos teritorijoje bei jų vėlesnio išvežimo ir laikymo Latvijos Respublikoje.

1999 m. lapkričio 10 d. pareiškėjas buvo laikinai sulaikytas ir apklaustas įtariamuoju toje byloje. 1999 m. lapkričio 11 d. pareiškėjas buvo patrauktas kaltinamuoju dėl įkaitų paėmimo, jam buvo skirtas suėmimas¹.

2000 m. kovo 7 d. prokuroras priėmė nutarimą paleisti pareiškėją iš suėmimo už užstatą.

2001 m. gruodžio 6 d. prokuroras informavo pareiškėją apie tai, kad jam skiriama švelnesnė kardomoji priemonė – rašytinis pasižadėjimas neišvykti iš savo gyvenamosios vietos.

2006 m. balandžio 11 d. Panevėžio apygardos prokuratūros prokuroras nutarė nutraukti ikiteisminį tyrimą pareiškėjo atžvilgiu suėjus patraukimo baudžiamajon atsakomybėn senaties terminams. Institucijos taip pat panaikino pareiškėjui skirtą rašytinį pasižadėjimą neišvykti iš savo gyvenamosios vietos.

Pareiškėjas apskundė minėtą nutarimą, teigdamas, kad jo baudžiamosios bylos tyrimas užsitęsė, ir kad prokurorai, negalėdami surinkti jo kaltę pagrindžiančių įrodymų, vilkino ikiteisminį tyrimą, kol suėjo senaties terminai. Be to, kol vyko ikiteisminis tyrimas, jam galiojo rašytinis pasižadėjimas neišvykti, todėl negalėjo keliauti, ieškoti darbo ar dalyvauti konkursuose dėl įsidarbinimo. Pareiškėjas reikalavo, kad prokurorai atnaujintų ikiteisminį tyrimą ir kad jo baudžiamoji byla būtų nutraukta reabilituojančiais pagrindais.

2006 m. birželio 16 d. nutarimu prokuroras atsisakė tenkinti pareiškėjo prašymą, kadangi jis buvo nepagrįstas. Prokuroras nurodė, kad byla buvo sudėtinga, kadangi joje buvo dvylika įtariamųjų, o nusikaltimas buvo įvykdytas dviejų valstybių – Lietuvos ir Latvijos – teritorijose, todėl ikiteisminio tyrimo trukmė buvo pagrįsta ir pareiškėjo teisė į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką nebuvo pažeista. Prokuroras taip pat nurodė, kad nusikaltimas buvo padarytas 1999 m., o nacionaliniuose įstatymuose buvo numatytas penkerių metų baudžiamojo persekiojimo terminas, todėl sprendimas nutraukti ikiteisminį tyrimą suėjus senaties terminams buvo teisingas.

Pareiškėjas apskundė minėtą nutarimą.

2007 m. kovo 16 d. Panevėžio miesto apylinkės teismas nustatė, kad pagal vidaus teisę iš tiesų buvo galimybė nutraukti baudžiamąjį procesą suėjus senaties terminams. Tačiau teismas pažymėjo, kad asmens kaltė nustatoma tik teismo nuosprendžiu. Nutraukus baudžiamąjį procesą suėjus senaties terminams, pareiškėjas liko kaltinimas nusikaltimo padarymu, o dėl to patyrė tiek teisinės, tiek moralines pasekmes. Kadangi pagal vidaus teisę ikiteisminio tyrimo teisėjas negali pats nutraukti baudžiamojo proceso reabilituojančiais pagrindais, Panevėžio miesto apylinkės teismas grąžino bylą atgal prokurorui, nurodęs ištaisyti situaciją.

2007 m. balandžio 11 d. prokuroras ir vėl nutraukė ikiteisminį tyrimą pareiškėjo atžvilgiu suėjus baudžiamosios atsakomybės senaties terminams. Pareiškėjas apskundė šį nutarimą.

2007 m. rugpjūčio 16 d. Panevėžio miesto apylinkės teismas, išnagrinėjęs ikiteisminio tyrimo metu surinktus įrodymus, nusprendė, kad nepakanka įrodymų, jog pareiškėjas padarė nusikaltimą, kuriuo buvo kaltinamas. Todėl ikiteisminis tyrimas jo atžvilgiu turi būti nutrauktas jį išteisinus. Panevėžio miesto apylinkės teismas taip pat pažymėjo, kad nors 2007 m. kovo 16 d. byla buvo grąžinta prokurorui, pastarasis penkis mėnesius neatliko jokių veiksmų ir ignoravo teismo nutartį, pakartojęs savo pirmąjį nutarimą. Teismas nusprendė, kad tam, jog būtų išvengta tolesnio vilkinimo, jis pats turi kompetenciją išspręsti šį klausimą, ir nutarė nutraukti ikiteisminį tyrimą pareiškėjo atžvilgiu, nenustačius nusikalstamos veikos padarymo fakto.

Prokuroras apskundė nutartį Panevėžio miesto apylinkės teismo pirmininkui.

2007 m. rugpjūčio 31 d. Panevėžio miesto apylinkės teismo pirmininkas priėmė galutinį procesinį sprendimą ir atmetė prokuroro apeliacinį skundą.

2. Civilinis procesas

¹ Bylos duomenimis suėmimas jam buvo skirtas lapkričio 12 d.

Pareiškėjas pradėjo procesą prieš Lietuvos Respubliką dėl neturtinės žalos atlyginimo. Jis teigė, kad buvo įtariamuoju baudžiamajame byloje nuo 1999 m. lapkričio 10 d. iki 2007 m. rugpjūčio 31 d., procesas truko nepagrįstai ilgai, todėl jis patyrė dideles moralines kančias. Pareiškėjas reikalavo 8 000 000 litų (apie 2 317 000 eurų) neturtinei žalai atlyginti ir 3 200 litų (927 eurų), kuriuos jis sumokėjo už gynybą baudžiamajame procese.

2009 m. birželio 10 d. sprendimu Panevėžio apygardos teismas, remdamasis Civilinio kodekso 6.272 straipsniu ir Europos žmogaus teisių konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, iš dalies patenkino pareiškėjo reikalavimus. Teismas nustatė, kad iškeldamos baudžiamąją bylą ir teikdamos kaltinimus pareiškėjui institucijos veikė pagal įstatymus. Be to, baudžiamajame proceso taisyklių buvo laikomasi pareiškėjui skiriant kardomąsias priemones – suėmimą, užstatą, pasižadėjimą neišvykti iš gyvenamosios vietos. Vis dėlto Panevėžio apygardos teismas nustatė, kad ikiteisminis tyrimas pareiškėjo byloje buvo atliekamas nepakankamai intensyviai ir greitai, buvo atlikta per mažai procesinių veiksmų, o gan ilgais laikotarpiais – išvis jokių. Priešingai, nebuvo nustatyta, kad kokiais nors veiksmais pareiškėjas būtų vilkinęs procesą. Todėl buvo pažeista pareiškėjo teisė į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką, numatyta Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje.

Spresdamas dėl neturtinės žalos atlyginimo pirmosios instancijos teismas pripažino, kad nagrinėjamas baudžiamasis procesas sukėlė pareiškėjui dideles kančias. Pareiškėjas buvo atleistas iš darbo, neigiamai aprašytas spaudoje. Jo situaciją dar labiau apsunkino proceso trukmė, rimtas jam pareiktų kaltinimų pobūdis ir tai, kad jam teko ištverti įvairių kardomųjų priemonių taikymą. Neigiami padariniai atsiliepė ir jo šeimos nariams. Atsižvelgęs į tai, kas išdėstyta pirmiau bei į Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, Panevėžio apygardos teismas manė, kad teisinga pareiškėjui priteisti 8 000 litų (2 317 eurų) patirtai neturtinei žalai atlyginti. Be to, pažymėjęs, kad baudžiamasis procesas pareiškėjo atžvilgiu buvo nutrauktas reabilituojančiais pagrindais, teismas taip pat nusprendė, kad valstybė turėtų kompensuoti 3 200 litų pareiškėjo gynybos išlaidų.

2010 m. gegužės 14 d. Lietuvos apeliacinis teismas paliko minėtą sprendimą nepakeistą, visiškai sutikdamas su pirmosios instancijos teismu, kiek tai susiję su tuo, kad baudžiamajame proceso trukmė buvo nepateisinama. Neturtinės žalos kompensacijos suma liko 8 000 litų, tačiau apeliacinės instancijos teismas sumažino pareiškėjo teisinių išlaidų kompensacijos sumą 1 000 litų, kadangi buvo nustatyta, kad tos išlaidos buvo patirtos 2007 m. gruodžio 27 d., t. y. po keturių mėnesių nuo baudžiamajame proceso nutraukimo.

Pareiškėjas pateikė kasacinį skundą, tačiau 2010 m. rugpjūčio 20 d. nutartimi Aukščiausiasis Teismas atsisakė jį priimti nagrinėti, kadangi jame nebuvo keliamos svarbios teisės problemos.

2010 m. rugsėjo 17 d. Teisingumo ministerija padarė banko pavedimą pervesti pareiškėjui 10 200 litų sumą „turtinės ir neturtinės žalos kompensavimui“.

B. Bylai reikšminga vidaus teisė ir praktika

Civilinio kodekso 6.272 straipsnyje numatyta galimybė pareikšti civilinį ieškinį dėl turtinės ir neturtinės žalos, patirtos dėl neteisėtų tyrimų atlikusių institucijų ar teismų veiksmų baudžiamajame procese, atlyginimo. Nuostatoje numatyta kompensacija už neteisėtą nuteisimą, neteisėtą sulaikymą ar suėmimą, neteisėtų procesinių priemonių taikymą ar vykdymą. Pagal vėliausią vidaus teismų praktiką šią nuostatą taip pat galima taikyti reikalavimams dėl žalos, atsiradusios dėl pernelyg ilgos baudžiamajame proceso trukmės (žr. *Norkūnas v. Lithuania*, no. 302/05, § 26, 2009-01-20).

Teismų praktikoje taip pat numatyta, kad remiantis minėta teisės norma valstybės civilinė atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, ar buvo tyrimą atlikusių institucijų ar teismų kaltė. Atsakomybei kilti pakanka to, kad institucijų veiksmai (neveikimas) yra neteisėti, jie sukėlė žalą ir tarp tų veiksmų (neveikimo) ir žalos yra priežastinis ryšys (Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-5/2007 ir 2007 m. balandžio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169/2007).

Be to, Civilinio kodekso 6.272 straipsnis taikomas tiesiogiai – teismas privalo jį taikyti civilinėje byloje dėl žalos nepriklausomai nuo to, ar procesinė priemonė, kuri, pareiškėjo teigimu, sukėlė žalą, buvo ginčyta baudžiamajame procese (Aukščiausiojo Teismo 2006 m. birželio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-183/2006).

SKUNDAS

Remdamasis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi pareiškėjas skundėsi dėl savo baudžiamojo proceso trukmės.

TEISĖ

Pareiškėjas tvirtino, kad jo baudžiamojo proceso trukmė viršijo „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimą, įtvirtintą Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatyta:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens <...> jam pareikšto kokio nors baudžiamojo kaltinimo klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką <...> išnagrinėtų <...> teismas.“

A. Šalių teiginiai

Vyriausybė tvirtino, kad vidaus lygmeniu pareiškėjui jau buvo pakankamai atlyginta žala, patirta dėl jo teisės į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką pažeidimo, todėl pareiškėjas nebegali teigti esantis auka pagal Konvencijos 34 straipsnį.

Pareiškėjas palaikė savo skundą.

B. Teismo vertinimas

Teismas primena, kad pareiškėjo, kaip „aukos“, statusas pagal Konvencijos 34 straipsnį priklauso nuo to, ar vidaus institucijos pripažino tariamą Konvencijos pažeidimą tiesiogiai arba iš esmės, ir, jei būtina, užtikrino tinkamą su tuo susijusios žalos atlyginimą. Tik jei šios sąlygos įvykdytos, pareiškimas nebus nagrinėjamas dėl subsidiaraus Konvencijos apsauginio mechanizmo pobūdžio (žr. *Cocchiarella v. Italy* [GC], no. 64886/01, § 71, ECHR 2006-V ir *Cataldo v. Italy* (dec.), no. 45656/99, 2004-06-03).

Teismas pažymi, kad 2009 m. birželio 10 d. Panevėžio apygardos teismas ir 2010 m. gegužės 14 d. Apeliacinis teismas nustatė, jog pareiškėjo teisė į bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką buvo pažeista bei įvertinę teisingumo pagrindais užtikrino kompensacinio pobūdžio žalos atlyginimą, priteisdami jam 8 000 litų teisingo atlyginimo. Taigi Lietuvos teismai pripažino, jog pareiškėjo teisė, kad jo baudžiamoji byla būtų išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką, buvo pažeista. Teismas mano, kad toks pripažinimas reiškia, kad iš esmės buvo įvykdyta pirmoji Teismo praktikoje nustatyta sąlyga.

Tokiu atveju pareiškėjo aukos statusas priklauso nuo to, ar priteistas žalos atlyginimas buvo adekvatus ir pakankamas, atsižvelgiant į pagal Konvencijos 41 straipsnį priteisiamą teisingą atlyginimą (žr. *Dubjaková v. Slovakia* (dec.), no. 67299/01, 2004-10-19).

Šiuo atžvilgiu Teismas primena, kad bylose dėl proceso trukmės vienas iš pakankamo žalos atlyginimo bruožų, dėl kurio pareiškėjas gali netekti aukos statuso, susijęs su priteista suma. Konkrečiai, suma priklauso nuo priemonės savybių ir veiksmingumo.

Teismas taip pat visiškai sutinka, kad priemonę, kuri suteikia kompensacijos galimybę, pasiūliusi valstybė turi priteisti sumas, kurios, nors yra mažesnės už priteisiamas Teismo, nėra nepagrįstos, su sąlyga, kad atitinkami sprendimai, kurie turi atitikti susijusios valstybės teisės tradicijas ir gyvenimo lygį, priimami greitai, yra pagrįsti ir labai greitai vykdomi (žr. *mutatis mutandis, Scordino v. Italy (no. 1)* [GC], no. 36813/97, § 206, ECHR 2006-V).

Dėl konkrečios sumos, kurią pareiškėjui priteisė Lietuvos teismai, Teismas laiko, kad šioje byloje priteista kompensacija yra mažesnė, lyginant su sumomis, kurias už panašius delsimus priteisia Teismas. Šiuo atžvilgiu Teismas pabrėžia pagrįstos teisingo atlyginimo sumos priteisimo vidaus sistemoje svarbą tam, kad svarstoma priemonė būtų laikoma „veiksminga“ pagal Konvenciją. Ar priteista suma laikytina pagrįsta, vis dėlto vertinama atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, tarp kurių yra ne tik proceso trukmė konkrečioje byloje, bet ir priteisto atlyginimo vertė, atsižvelgiant į gyvenimo lygį susijusioje valstybėje ir į tai, kad pagal nacionalinę sistemą kompensacija paprastai priteisiama ir išmokama greičiau, nei tuomet, kai dėl to spręstų Teismas pagal Konvencijos 41 straipsnį (žr. *Dubjaková*, cituota pirmiau).

Atsižvelgęs į bylos medžiagą bei į konkrečias bylos aplinkybes, Teismas mano, kad 8 000 litų sumą, pareiškėjui vidaus teismų priteistą kaip neturtinės žalos kompensacija galima laikyti pagrįsta, taigi patirtos žalos atlyginimas laikytinas tinkamu. Šuo atžvilgiu Teismas taip pat pažymi, kad 2010 m. rugsėjo 17 d., t. y. praėjus mažiau kaip mėnesiui nuo civilinio proceso dėl neturtinės žalos atlyginimo pasibaigimo Aukščiausiojo Teismo nutartimi, 10 200 litų sumą buvo nurodyta pervesti į pareiškėjo sąskaitą. Taigi Teismas mano, kad Lietuvos institucijų pareiškėjui pasiūlyta reguliavimo tvarka yra adekvati ir pakankama priemonė šiam skundai pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį.

Šiomis aplinkybėmis Teismas nusprendžia, kad pareiškėjas nebegali būti laikomas Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo auka. Taigi šis pareiškimas turi būti atmestas kaip nepriimtinas pagal 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

Dėl šių priežasčių Teismas balsų dauguma

Skelbia pareiškimą nepriimtinu.

Stanley Naismith
Kancleris

Françoise Tulkens
Pirmininkė